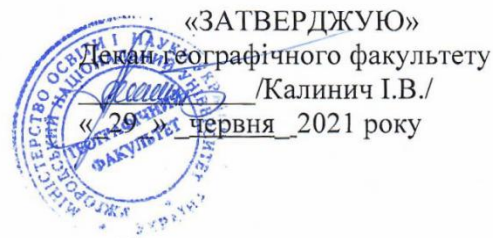


**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**



РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

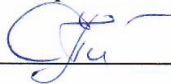
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	10 Природничі науки
Спеціальність	106 Географія
Освітня програма	Географія
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «**Основи суспільної географії**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **10 Природничі науки** спеціальності **106 Географія** освітньої програми **Географія**.

Розробники: Славік Р.В., доцент, к.екоп.н., доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

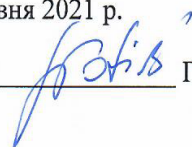
Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

протокол № 11 від «25» червня 2021 р.

Завідувач кафедри  Поп С.С.

Схвалено методичною комісією географічного факультету

протокол № 8 від «29» червня 2021 р.

Голова методичної комісії  Потіш Л.А.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3,5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 105	2-й	2-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3	3-й	4-й
	Лекції:	
	34 год.	14 год.
	Практичні (семінарські):	
	26 год.	6 год.
Вид підсумкового контролю: усний	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: залік	Самостійна робота:	
	45 год.	85 год.

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна “**Основи суспільної географії**” є однією з фундаментальних для підготовки майбутніх спеціалістів та магістрів географії і має на меті надання студентам основоположних знань про предмет, зміст і методи суспільної географії, про сутність суспільних територіальних систем і характер їх функціонування у сучасний період, територіальну організацію життєдіяльності суспільства, а також територіальні поєднання природи – населення – господарства у вигляді природно-господарських (природно-соціально-економічних) комплексів і систем. Головна мета суспільної географії – це вивчення територіальної організації життєдіяльності суспільства з позицій основних методологічних принципів географічної науки.

Мета дисципліни полягає в опануванні студентами навичками здійснення просторово-територіального аналізу суспільних явищ і процесів, виділення ієрархічно структурованих підрозділів просторової організації суспільства, виділення чинників і пояснювання процесів самоорганізації й саморозвитку суспільних систем тощо.

Навчальна дисципліна “**Основи суспільної географії**” закладає підґрунтя для подальшого вивчення студентами дисциплін “Географія населення”, “Регіональна економічна і соціальна географія”, “Політична географія”, “Основи соціальної географії”, “Економічна та соціальна географія України”, “Географія світового господарства”. Дисципліна забезпечує набуття системи знань, вмінь і навичок просторово-територіального аналізу і прогнозування розвитку суспільних територіальних систем.

Головні задачі дисципліни «Основи суспільної географії»:

- надання студентам основоположних знань про структуру суспільної географії, її місце в системі наук, практичну й теоретичну значущість науки;
- навчання методам суспільно-географічного аналізу та практичного застосування положень суспільної географії;
- освоєння студентами основних теоретичних зведень в області сучасних суспільно-географічних знань;

опанування студентами методами суспільно-географічного аналізу розвитку антропосфери.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких **загальних компетентностей**:

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Фахових компетентностей:

ФК 2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

ФК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах.

ФК 7. Знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації.

ФК 8. Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати.

ФК 9. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.

ФК 10. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «**Основи суспільної географії**» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

ОК 1.4 “Історія та культура України”;

ОК 2.2 “Загальне землезнавство”;

ОК 2.14 “Основи екології”;

ОК 2.23 “Рекреаційна географія”.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «**Географія**», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.	ПРН - 1
Пояснювати особливості організації географічного простору.	ПРН - 3
Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.	ПРН - 5
Використовувати інформаційні технології, картографічні та геоінформаційні моделі в галузі географічних наук.	ПРН - 6
Застосовувати моделі, методи фізики, хімії, геології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних та суспільних процесів формування і розвитку геосфер.	ПРН - 8
Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.	ПРН - 9
Дотримуватися морально-етичних аспектів досліджень, чесності, професійного кодексу поведінки.	ПРН - 11
Знання проблем та особливостей сучасних демографічних процесів на планетарному, національному та локальному рівнях, розуміння причинно-наслідкових зв'язків цих процесів, розуміння сучасних тенденцій розвитку суспільства в умовах глобалізації і регіоналізації.	ПРН - 14

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Основи суспільної географії**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Знати систему суспільно-географічних наук, предмет і метод географії; сутність хронологічного методу.	ПРН - 1
Знати методологічні принципи суспільної географії (системності, територіальності, комплексності, історизму, перспективності, картографування, інтеграції тощо).	ПРН - 3
Вміти аналізувати проблеми регіонального розвитку і аналізувати програми розвитку.	ПРН - 5
Вміти оцінити соціально-економічну динаміку і інвестиційну привабливість регіону, міста, району.	ПРН - 6
Знати характеризувати демографічні показники – природний рух,	ПРН – 8, 14

статевовікову структуру, динаміку, міграції	
Вміти аналізувати світові цивілізації, расовий, етнічний, мовний склад населення світу	ПРН - 9
характеризувати гостроту проявів глобальних проблем людства	ПРН - 11

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Методи навчання: словесні (лекція, пояснення, бесіда, розповідь), практичні (семінарське заняття, практична робота, вправи), наочні (ілюстрації, демонстрації).

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є опитування теоретичного матеріалу, письмові самостійні роботи на розв'язування задач, тестів, підготовка слайдових презентацій (у програмі «Microsoft Power Point»)

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усне опитування на практичних заняттях та розв'язування задач.

Форма модульного контролю: у формі контрольної роботи за темами змістовних модулів.

Форма підсумкового семестрового контролю: іспит у формі усної перевірки знань – відповідей на питання, що додаються, а також розв'язування задач.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	CP	50	100
5	5	5	5	5	5	5	15		

T1, T2 ... – теми практичних занять

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T8	T9	T10	T11	T12	T13	CP	50	100
5	5	5	5	5	5	20		

T1, T2 ... – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	7	35	6	30
Презентація	1	15		
Реферат			1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	9	100	8	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна виконується у письмовій формі і містить два теоретичні і одне практичне завдання – п'ять тестів. Теоретичні завдання оцінюються по 20 балів кожне. Практичне – 10 балів (по 2 бали за кожен правильно розв'язаний тест).

При оцінюванні знань враховується в першу чергу повнота, правильність і вичерпність відповідей на поставлені в модульних контрольних роботах запитання. Відомість результатів оформлюється за системою ECTS.

Оцінка «відмінно» виставляється, якщо під час проведення контролю було виявлено:

1. Наявність у студента всебічних, повних, глибоких інтегрованих знань програмового матеріалу, вміння вільно виконувати завдання запропонованого варіанту.
2. Вміння студента в письмовій та усній формі чітко, вичерпно і правильно викласти відповіді на питання запропонованого варіанту.
3. Глибоке розуміння студентом взаємозв'язку головних понять і положень предмета, розуміння значення цих положень і понять для майбутньої професії.
4. Високий рівень підготовленості студента з питань курсу до подальшої роботи над вдосконаленням рівня своєї професійної кваліфікації.

У відповідях студентів не має бути значних помилок. Відмінно виконана робота демонструє наявність у студента творчих здібностей.

Оцінка «добре» виставляється, коли студент письмово відповів на всі запитання, засвоїв всю навчальну програму курсу. У відповідях, які оцінені на «добре», можлива не більш як одна незначна помилка або виявлено декілька неточностей. Студент спроможний з допомогою літератури ліквідувати всі недоліки у відповідях.

Оцінка «задовільно» виставляється, коли студент дав відповіді на питання всіх завдань, але при цьому можуть проявитися певні прогалини у засвоєнні програми курсу. У відповідях, які оцінені на «задовільно», можуть зустрітися не більше як одна груба помилка або декілька значних та істотних неточностей.

Оцінка «незадовільно» виставляється за роботу, яка засвідчує про наявність у студента великих та суттєвих прогалин у знаннях основного матеріалу курсу, а у наявних його письмових відповідях є як принципові, так і грубі помилки. Студенти, які не представили письмові відповіді на модульних контрольних роботах, вважаються такими, що одержали оцінку «незадовільно».

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Залік проводиться у формі усної перевірки знань – відповідей на питання, а також розв'язання тестів. Залік складається з двох теоретичних питань п'яти тестів. Теоретичні завдання оцінюються по 40 балів кожне, тести – 20 балів (по 4 бали за кожен правильно вирішений тест).

За бажанням студента результуюча підсумкова оцінка може бути визначена як інтегрована оцінка засвоєння всіх тем дисципліни і кількісно дорівнює середньому арифметичному балів, отриманих за кожний модуль.

Результати заліку оцінюються за такою шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Шкала оцінювання: національна та ECTS			
Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Екзамен та диференційований залік	Залік
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	

Студент, який отримав за результатами підсумкового контролю оцінку «незараховано» (35-59 балів), зобов'язаний перескласти залік.

Результати підсумкового контролю знань заносяться до екзаменаційної відомості.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Теорія та методологія суспільної географії

Тема 2. Суспільно-історичний розвиток людства

Тема 3. Суспільно-географічні процеси

Тема 4. Місце. Географічне положення. Геопростір

Тема 5. Природні умови і ресурси та їх господарська оцінка

Тема 6. Основи геодемографії

Модуль 2

Тема 7. Основи територіальної організації суспільства

Тема 8. Територіальний поділ праці

Тема 9. Основи політичної географії

Тема 10. Господарство. Національна економіка

Тема 11. Структура та спеціалізація господарства

суспільно-географічного району

Тема 12. Географія комунікацій

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	у тому числі					
	Усього	лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Галузева економічна і соціальна географія України.						
Тема 1. Теорія та методологія суспільної географії	8	3	2			3
Тема 2. Суспільно-історичний розвиток людства	9	3	2			4
Тема 3. Суспільно-географічні процеси	9	3	2			4
Тема 4. Місце. Географічне положення. Геопростір	9	3	2			4
Тема 5. Природні умови і ресурси та їх господарська оцінка	9	3	2			4
Тема 6. Основи геодемографії	9	4	2			4
Модульна контрольна робота	1		1			
Разом за модуль	55	17	13			23
Модуль 2						
Змістовий модуль 2. Регіональна економічна і соціальна географія України.						
Тема 7. Основи територіальної організації суспільства	8	3	2			3
Тема 8. Територіальний поділ праці	8	3	2			3
Тема 9. Основи політичної географії	8	3	2			4
Тема 10. Господарство. Національна економіка	8	3	2			4
Тема 11. Структура та спеціалізація господарства	8	3	2			4
Тема 12. Географія комунікацій	8	3	2			4
Модульна контрольна робота	1		1			4

Разом за модуль	50	17	13			22
Разом за семестр	105	34	26			45

заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Тема 1. Теорія та методологія суспільної географії	8	1	0,5			7
Тема 2. Суспільно-історичний розвиток людства	9	1	0,5			7
Тема 3. Суспільно-географічні процеси	9	1	0,5			7
Тема 4. Місце. Географічне положення. Геопростір	9	1	0,5			7
Тема 5. Природні умови і ресурси та їх господарська оцінка	9	2	0,5			7
Тема 6. Основи геодемографії	9	2	0,5			8
Тема 7. Основи територіальної організації суспільства	8	1	0,5			7
Тема 8. Територіальний поділ праці	8	1	0,5			7
Тема 9. Основи політичної географії	8	1	0,5			7
Тема 10. Господарство. Національна економіка	8	1	0,5			7
Тема 11. Структура та спеціалізація господарства	8	1	0,5			7
Тема 12. Географія комунікацій	8	1	0,5			7
Разом за семестр	105	14	6			85

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Суспільна географія в системі географічних наук	2	1
2	Особливості історичного розвитку суспільної географії	3	
3	Суспільно-географічне положення та його складові	3	1
4	Природно-ресурсний потенціал і суспільне виробництво	3	1
5	Основи географії населення	3	1
6	Основи територіальної організації суспільства	3	
7	Географічний поділ праці. Суспільно-географічне районування	3	1
8	Основи політичної географії	3	1
9	Основи економічної географії	3	
Разом		26	6

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1.	Структура СГ за С. Лавровим, С. Ниммиком, М.	3	7

	Пістуном, О. Ващенком, О. Шаблієм.		
2.	Суть і завдання конструктивної географії.	3	7
3.	Періодизація розвитку СГ в Україні та світі.	3	7
4.	Роль у становленні української СГ К. Волого, В. Садовського, М. Кордуби, П. Чубинського, М. Паламарчука, С. Рудницького, О. Топчієві, О. Шаблія.	3	7
5.	Сучасні наукові центри СГ України.	3	7
6.	Методологічне значення економічної теорії для СГ.	3	7
7.	Чинники раціонального розміщення продуктивних сил.	3	7
8.	Географія способу життя та його елементи.	4	6
9.	Спеціалізація і комплексний розвиток господарських районів у нових економічних відносинах.	4	6
10.	Історія розвитку економіко- (суспільно-) географічного районування України.	4	6
11	Геополітичні гіпотези і концепції Г. Маккіндера, Н. Спайкмена, С. Хантінгтона, З. Бжезінського, О. Дугіна.	4	6
12	Україна у Європейському виборі: географія та шляхи розвитку.	4	6
13	Українська геополітика. Місце України у геополітичних концепціях зарубіжних та вітчизняних авторів.	4	6
	Разом	45	85

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: мультимедійні пристрої, персональні ПК, сайт електронного навчання, презентаційні матеріали.

Інформаційні технології та засоби онлайн навчання: прикладні програми (MS Office 2010, MS Windows XP), система електронного навчання Moodle <https://e-learn.uzhnu.edu.ua>, електронна пошта на базі глобальних інформаційно-комунікаційних порталів, внутрішня корпоративна електронна пошта УжНУ; електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ» <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui>, сайт УжНУ <https://www.uzhnu.edu.ua>, інформаційні ресурси в мережі Інтернет.

Обладнання: навчальні настінні карти (фізичні, економічні, політичні) материків та окремих країн, атласи, картографічні регіонів, контурні карти для практичних робіт.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Блій, Г. Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, Пітер Муллер, Олег Шаблій. – К.: Либідь, 2004. – 740 с..
2. Економічна і соціальна географія світу: підручник / За ред. Б. Яценка. – К.: АртЕк, 1997. – 246 с..
3. Економічна і соціальна географія світу: навч. посіб. для вузів / За ред. С. Кузика. – Л.: Світ, 2005. – 672 с..
4. Олійник, Я.Б. Вступ до соціальної географії: Навч. посіб. / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко. – К.: «Знання», КОО, 2000. – 204 с.
5. Топчієв, О.Г. Основи суспільної географії / О.Г. Топчієв. – О.: Астропринт, 2010. – 560 с.
6. Шаблій, О.І. Основи загальної суспільної географії / О.І. Шаблій. – Л.: Вид.центр ЛНУ ім. І.Франка, 2003. – 444 с.

Допоміжна література

1. Пістун, М.Д. Основи теорії суспільної географії / М.Д. Пістун. – К.: Вища шк., 1996. – 232 с.
2. Алаев, Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь Э.Б. Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
3. Безуглий, В.В. Регіональна економічна та соціальна географія світу / В.В. Безуглий, С.В. Козинець. – К.: ВЦ «Академія», 2003. – 688 с.
4. Геополитика / Под. ред. В. Манилова. – М.: ТЕРРА-Книжный клуб, 2002. – 624 с.
5. Дзенис, З.Е. Методология и методика социально-экономгеографических исследований / З.Е. Дзенис. – Рига: Зинатне, 1980. – 262 с.
6. Колосов, В.А. Геополитика и политическая география / В.А. Колосов, Н.С. Мироненко. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 479 с.
7. Копылов, В.А. География населения / В.А. Копылов. – М.: Маркетинг, 1998. – 124 с.
8. Лавров, С.Б. Глобальная география / С.Б. Лавров, Ю.Н. Гладкий. – М.: Дрофа, 1999. – 352 с.
9. Максаковский, В.П. Географическая картина мира: 230 «каналов углубления» к курсу «Экономическая и социальная география мира»: в 3-х частях / В.П. Максаковский. – Ярославль: Верх.-Волж. кн. из-во, 1995–1996.
10. Максаковский, В.П. Географическая культура / В.П. Максаковский. – М.: Гуманит. Центр ВЛАДОС, 1998.- 416 с.
11. Масляк, П.О. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П.О. Масляк, Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко. – К.: Лібра, 1996. – 328 с.
12. Народонаселение мира, 1998 год: Новые поколения: пер. с англ. / ред. А. Маршалл. – Нью-Йорк: ЮНИСЕФ, 1998. – 92 с.
13. Ростов, Є.Ф. Економіка країн світу. Довідник / Є.Ф. Ростов. – К.: НВП «Картографія», 1998. - 188 с.
14. Тарасенко, Н.Г. Экономическая и социальная география. Основы экономических знаний. Справочник / Н.Г. Тарасенко. – Донецк: Академия, 1998. – 160 с.
15. Туровский, Р.Ф. Политическая география / Р.Ф. Туровский. – М.–Смоленск: СГУ, 1999. – 380 с.
16. Шаблій, О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / О.І. Шаблій. – Л.: Вид.центр ЛНУ ім. І.Франка, 2001. – 744 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Декларація тисячоліття ООН // http://www.unesco.ru/rus/pages/about/decl_mill.php.
2. Договір про Антарктику // <http://www.ipolitics.ru/lnk/216.htm>.
3. Звіти Світового банку про світовий розвиток // <http://www.worldbank.org>.
4. Офіційний сайт ООН // <http://www.un.org>.
5. «Угода про Місяць»: Угода про діяльність держав на Місяці й інших небесних тілах // <http://www.tourmix.ru/abro.php?id=11431>; <http://cosmosravelin.narod.ru/r-space/chronica/malkov-paper.html>).